

Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Pisortaqarfik
Nunamut Namminermut, Avatangiisinut Pinngortitamullu Pisortaqarfik

Assinganik nassinneqartut:
Qaasuitsup Kommunia
Kommuneqarfik Sermersooq
Kommune Kujalleq

J.nr. 40.00.01.43.02
Nuuk, ulloq 23. april 2012

Pineqartoq: kalaallit appaqarfii nungutaanissamik ulorianartorsiortut

Pingortitaleriffiup (GN) saaffiginnissutikkut ugguuna kalaallit appaqarfiisa ilaanni appat ikiliartuinnarnerat isumakulunnarluinnalersimammat erseqqissarniarpa. Qeqertarsuup Tunuani appat ineqarfiat Innaq Upernaviullu kujasinnerusuaniittoq Kingittoq isumakulunnarnerpaapput, kisiannili aamma Kujataani Kitsissut Avalliit Ittoqqortoormiillu eqqaanniittoq Kangikajik isumakuluutigingitsugassaangillat. Ukiut 10 matuma siornagut Kitaani upernaakkut appaniartarneq unitsillugu inatsisiliortoqarneraniit Kalaallit Nunaanni appat pisaasarsimasut affai inorlugit pisat amerlassuseqaleraluartut inerteqqutip taassuma appaqarfinni pineqartunni ikiliartornermut allannguutaaneranik takussutissaqanngilaq. Taamaattumik GN naliliivoq appaqarfiit pineqartut appaarulluinnassanngippata annertunerusumik iliuuseqarnissaq pisariaqartoq. Matumuuna ikiliartornermut malugineqartunut patsisaasinnaasut eqqartussavagut aqutsinikkullu iliuuserineqarsinnaasunik siunnersuuteqassalluta.

Appaqarfinni appaqarnerata allanngoriartornera pissutsillu appaqassutsimut sunniuteqarsinnaasut

Appaqarfinni taaneqartuni sisamani appaqarnerata allanngoriartornera tabelimi uuma ataanittumi takussutissinneqarpoq. Allanngornerit kingulliit kisimik ilanngunneqarput.

Appaqarfik	Piaqqiortut 2010/11 (aappariit amerlassusii, missingikkat)	Appariarneq	Piffissaq
Innaq (Qeqertarsuup Tunua)	1050	57%	1998-2011
Kingittoq (Upernavik)	2400	60%	1999-2010

Kitsissut Avalliit (Kujataa)	2550	37%	1999-2010
Kangikajek (Ittoqortoormiit)	3600	33%	2004-2010

Tassani takuneqarsinnaavoq ikileriarnertit piffissap sivilsunngitsup ingerlanerani pisimasut annertoqisut. Ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq, appaqarfiit sisamat Upernaviup eqqaaniittut ukiut kingulliit 10-15 ingerlaneranni appaarulluinnarsimmamata, aammalu appaqarfik Innaq Qeqertarsuup Tunuaniittoq tassaammat sineriarujussuarmi Maniitsup Upernaviullu akornanniittumi appaqarfituaalersimasoq (korti appat amerlassusiannik imalik takuuk). Taaneqarsinnaavortaaq Kalaallit Nunaanni ulloq manna tikillugu siornatigut appaqarfiusimasumik appaarunnermik kingornatigut appaqaleqqisimasumik takusassaqaanngimmat.

Aarhus Universitet, DCE (siornatigut Danmarks Miljøundersøgelser - DMU) GN suleqatigalugu appaqarfinnik arlalinnik misissuisimavoq appaqarfiit ilaasa appaarukkiartortuarnerannut suut patsisaanersut paasiniarsimallugu.

Kalaallit Nunaanni appat piaqqiornissaannut pissutsit pitsaasuummata qularutissaanngilaq, naak appaqarfiit tamarmik misissorneqarsimannikkaluartut. Appat ajornanngitsumik nerisassarsisarput, piaqqallu pissusissamittut alliartortarlutik. Siusinnerusukkut Kujataani ukiuunerani (upernaanelumi ilanngullugu) apparparujussuit pisaasarput, kisiannili 2002-miit appataasartut 50 % inorlugu amerlatigiinnalersimapput. Tammannali appaqarfiit appaqarnerannut ikiliartorunnaarutaalluniluunniit amerliartulersitsisimannngimmat GN naliliivoq ukiuunerani Kujataani appanniartarneq Kalaallit Nunaanni appat piaqqiortut amerlassusiannut annertunerusumik sunniuteqaanngitsoq. Kalaallit appaasa ilaat Newfoundlandip eqqaani ukiisarput, tamaanilu piniarneqarlutillu umiarsuarnit inertequtaasumik uuliaarluernermit eqqorneqartarlutik. Tamannali Kalaallit Nunaanni appat ikiliartornerannut imaaliinnarlugu nassuiaataasinnaanngilaq. Imaappormi appattarneq uuliaarluertarnerlu ukiut 20-ngulersut annikilliarternersimallutik, aammalumi Kalaallit Nunaanni appaqarfeqarmat ingerlalluarnit, naak taakkua appat aamma Newfoundlandimi ukiisaraluartut.

Appanniartarneq piaqqiornerinilu akornusersorneqartarnerat aarlerinartorsiutaanerpaapput

Pissutsit assigiinngitsut takutippaat unioqquitsilluni upernaakkut appanniartarneq/ineqarfiini akornusersuineq appaqarfiit pineqartut appaarukkaluttuinnarnerannut patsisaanerpaasut. Pissutsit tamakkua nammineerluni manniarsarniarternit takusarnermik unioqquitsillunilu appaqarfiit eqqaanni appanniartarnermik, piniarnermik nakkutilliisunit nalunaarutigineqartartunik tunngaveqarput, aammalu naatsorsuinerit takutippaat upernaakkut annikitsunnguamilluunniit appattarneq, pingaartumik piaqqiornerisa nalerpiaanni, taakkunani appat ikiliartornerata ingerlaannarneranik kinguneqartartut (ilanngussaq takuuk). Ineqarfinni appanniartarneq ajoqutaalluinnartuuvoq, tassami ineqarfinni tassaniittut eqqortarmagut, massali Kujataani ukiisarfianni appanniarnermi pingaartumik appat nutaqqat (nammineerlutik toqusarnerat annertoreeqisoq) pingaartumillu appat nunanit allaneersut pisarineqartarlutik.

Appaqarfimut Innaq-tut (aappariit piaqqiortut 1050 miss.) angissusilimut ajornartorsiortumut tunngatillugu nunanit allanit inassuteqaataavoq taamaattuni ukiumut taamaallaat appat 10 (qulit) missiliorlugit pisaasarpata tamanna nammassinnaagaat. Appaqarfik Innaq aarlerinartorsiortorujussuartut isigisariaqarpoq, aammalu unioqquitsilluni appaanik piaqqiortunik appanniarfigineqarnera ataasiinnaalluunniit ikiliartornerup ingerlaannarnissaanik kinguneqarsinnaavoq. Innamut tunngatillugu kisitsisit nutaanerpaat 2011-meersut takutippaat, taassuma appai, naak erniornissami atugassat pitsaalluinnaraluartut, 2006-immit ullumimut 30-40 % ikileriarsimasut.

Upernavimmi 1998-imi sivisuumik misissuinermit atatillugu appaqarfiup Kingittup saani annertuumik unioqquitsilluni appanniarartoqartartoq GN-ip takusimavaa (tak. GN rapport). Ullumikkut ajornartorsiut taanna qanoq annertutiginersoq GN-ip annikitsuinnarmik ilisimasaqarfigaa, kisiannili appaqarfimmi tassani annertoorujussuarmik ikileriarneqartoq marlugisinnaallugu (tak. tabeli qulaaniittoq). Automatiskimik assiliivik atorlugu alaatsinaannermi GN-ip aamma malugisimavaa taassuma qanittuani appaqarfik Apparsuit (Sandersons Hope), piffissami tassani appaarulluinnarsimasoq. Apparsuit Kingittumiit umiatsiarluni akunnerup affaanik ungasissulilimmiittoq, Upernavimmullu qaninnerullunilu angallatit aqquterpiaanniilluni. GN-ip tupigusuutigaa Apparsuit appaqarfiat 1980-ikkut 90-ikkullu ingerlaneranni sukkasuumik appaarukkiartormat, massali Kingittup appai piffissami tassani taamaarusaaginnarlutik. Apparsuilli ukiut tusindit nikinnerisa kinguninnguutigut appaarulluinnarmata taava Kingittoq tassanngaannaq sukkasuumik appaarukkiartulerpoq. Soorluuna Apparsuarnik atuivallaarnikkut ajornartorsiut massakkut Kingittup appaqarfianut nuussimasoq.

Kitsissuni Avallerni pissutsit allaalaarput. Tassanmi 2009-11-mi misissuinerit takutippaat annertuumik mannissarfigineqartarnek tassani assut sunniusimasoq. Taamaannera tamaani piniarnermik nakkutilliisumit, taama pisoqartarneranik ilisimannittumit, uppernarsarneqarpoq, kisiannili inuit unioqquitsisartut kikkuunerisa uppernarsaasersornissaat ajornartorsiuteqarluni. Mannissartartut pisariinaarinerusalersimapput tamaani ukiuni kingullerni sikorsuaasannerusalermat. Inatsit malillugit Kitsissuni Avallerni nunamut niuneq inerteqqutaavoq piffissami 1. majimiit 31. augustusimut, tamanna timmissanik eqqissisimatitsivittut toqqagaammat. Tamanna aamma unioqquitsilluni appanniarfiusarnersoq ilisimaneqanngilaq.

Kangikajimmi Ittoqqortoormiit eqqaanniittumi unioqquitsisarnerup annertussusianut tunngatillugu GN-ip ilisimasai annikitsuarsuupput. Oqaatigineqaannarsinnaavorli tassani piaqqiortut sukkasuumik ikiliartormata, taamaattumik unioqquitsilluni piniartoqartarlunilu piaqqiortuup nalaani akornusersuisarneq ikiliartornermut pissutaaqataassasut ilimagineqanngitsoorneqarsinnaanngilaq. Kitaani appaqarfinnit pingasunit allaalluni Tunumi appanniarneq 1. martsimiit 31. majimut ajornanngilaq. Kangikajik appaqarfillu alla avannarpasinnerulaartoq Appalik (Raffles Ø) Tunumi appaqarfituaammata, upernaakkut appanniararneq Kangikajimmi appat ikiliartornerannik qularutissaanngitsumik kinguneqartussaavoq taamalu ikiliartortitsiuassalluni. GN-ip inassutigaa upernaakkut Ittoqqortoormiini appanniararneq inerteqqutaalissasoq.

Inatsisiliorneq kisimiilluni naammanngilaq

Ajornartsiutit taagorneqartut ajoraluartumik takutippaat inatsisiliorneq Kalaallit Nunaanni appaqarfinni erniorfiusuni pineqartuni ajoqutaasumik iliuutsinik tamanik unititsisinnaanngitsoq. Isumaqarpugut taakkununga tunngatillugu inatsisilik immikkut nakkutilliinikkut iliuusitalinnik, paasissutissanik ileqqunik ajortunik allanngortitsinissamik pisariaqartinneqartumik pilersitsisinnaasunik pilersitsisoqartariaqartoq. GN-ip siunnersuutigaa najukkami oqartussasut immaqalu tamatumunngalu attuumassuteqartut allat (takornariatitsineq, piniarnermik nakkutilliisut, atuarfiit immaqalu peqarpat pinngortitamut tunngatillugu ilitersuisut) peqatigalugit appanniarluni, manniisaarniarluni appaqarfinnilu akornusersuilluni unioqutitsisarnerit akiorniarlugit iliuusissanut pilersaarusiortoqassasoq. GN piareersimavoq taamatut iluussisamik pilersaarusiordermi paasisimasalititut ikiuunnissamut.

Qeqertarsuup Tunua immikkut pingaartillugu

Innap appaqarfia sineriarujussuarmi appaqarfituaalersimavoq. Oqaatigineqareersutut Qeqertarsuup Tunuani annikitsuararsuarmilluunniit unioqutitsilluni upernaakkut appanniararneq, pingaartumik appaqarfimmi namminerimi, ajoqutaalluinnarpoq ukiut ikittunnguit ingerlaneranni appaqarfimmik appaarutitsisinnaalluni. Unioqutitsilluni appanniararneq ingerlaannasappat Qeqertarsuup Tunuani timmiaqarfik asseqanngitsoq utertinneqarsinnaanngitsumik anaaneqartussaavoq, uumasut assigiinngisitaartuunerannut takornariaqarnermullu sunniuteqartussamik.

GN naliliivoq Innami pissutsit ima aarlerinartigimmata pissutsit qanoq ilungersunartiginerat pillugu upernaaq manna ilisimatitsisoqareernissaa pinngitsoorneqarsinnaanngitsoq. Avisimut nunamut tamarmut siaruartartukkut allakkiat saqqummersitassaq massakut suliarineqarpoq, Innamilu misissuisoqareerpat julimi Ilulissani innuttaasunik ataatsimiititsinissarput pilersaarutigigaarput. Kingusinnerusukkut, immaqaluunniit aappaagu upernaakkut Kitsissut Avalliit pillugit allaatigisaqarnissaq pilersaarutigaarput, tassuuna unioqutitsilluni manniisartarnerup kingunerisartagai erseqqissarniarlugit. GN massakut piareerluinnalerpoq dialogrummip Ili-simasavut natur.gl aamma Facebook-imi ammarnissaanut, neriuutigaarpullu peqataasut ajornartorsiut oqaaseqarfigisarlugulu oqallisigiumaaraat.

Iliuutsit taakkua appaqarfinni unioqutitsilluni appanniarlunilu manniisarniarnermik ileqqupalaap allanngortinnissaanut aallarnisaataasinnaapput. Erseqqissarneqassarli ataavartumik qaammarsaanikkut iliuuseqarnissamut immikkulu nakkutilliinissamik pilersaaruteqarnissaq appaqarfik appaarulluinnassanngippat pisariaqarluinnarmata .

Ilanngussat:

- NERI Technical Report no. 749 (Qeqertarsuup Tunuani appanik misissuinerit, tak. Kapitali 3”Population modeling and harvest”-imut tunngasoq)
- GN_LOMVIETAL_2011_A4.pdf (Kalaallit Nunaanni appanik siggukitsunik kisitsinerit eqqartorneqarnerat (timmissat ataasiakkaat kisillugit, piaqqiortut aappariit qassiineri pinnagit).
- GN teknisk rapport nr. 25 (Upervaviup kujasinnerusuani Qeqertarsuullu Tunuani appanik misissuinerit, tak. Qupp. 31-32 unioqutitsilluni appanniarneq)

Inussiarnersumik inuulluaqqusilluta

Flemming Merkel
Seniorforsker

Aili Lage Labansen
Forsker